

Numărul 33.

Oradea-mare 17/30 august 1903.

Anul XXXIX

Apare duminica. Abonamentul pe an 16 cor., pe $\frac{1}{2}$ de an 8, pe 3 luni 4. Pentru România pe an 20 lei.

Catastrofa Daciei.

— Roman istoric. —

(Urmare).

Peste puțină vreme vedui o mulțime de bărbați și femei cu fețe transpirate de evlavie, părăsind curtea părinților lui Aelius.

„Aceștia toți erau creștini, cari aveau datina a se aduna în anumite dimineți ca să se roage. Aceasta o puteau face atunci cu mai puțină frică, căci persecuțiile tirane cu cari împărații se încercaseră să sugrume aceasta sectă, după dănsii periculoasă pentru stat, în anii ultimi încetară. Totuș nu era consult, ca cei ce profesau aceasta credință desconsiderată, să ostenteze cu ea.

„Încă în aceea zi me întâlni cu Aelius, pe care foarte plăcut îl surprinsei cu exprimarea dorinței mele ferbinți de a fi și eu suscept de coreligionării sei.

„Peste câteva săptămâni de învățătură, fui admis și eu între creștini.

„Acum me simțiam fericit, nu inse pentru aceea, că sufletu-mi învățat cunosc pe Dumnezeu cel viu și adevărat, ci pentru că în toată ziua me puteam întâlni cu Octavia. Recunoce că sunt creștin reu, pentru că cu ocaziunea adunărilor noastre religioase cugetul meu nu era absorbit de părerea de reu pentru păcatele comise, ci se 'nvârtea în continuu, chiar și 'ntre sunetul imnelor, în gîrul Octaviei. Și fiind că la convenirile noastre bărbații erau despărțiți de cătră femei, eu imi alegeam de regulă un loc acomodat, de unde-mi puteam ținea privirea însătată neîntrerupt pe obiectul amorului meu.

„Ce frumoasă mi se părea atunci Octavia! Când o vedeam ingenunchiând cu fața sa de crin luminată de aureola celei mai smerite pietăți, cu ochii aplecați spre pământ, ca și când ar fi voit în adins,

ca umbra genelor sale lungi să acopere focul mistuitor ce flăcăra în aceia!

„Timp de câteva luni în toată ziua me îmbătam de apropierea Octaviei, fără ca aceasta să fi bănuțit barom, că nu zelul religios era acela care me atrăgea la adunărilor creștinilor.

„În acest timp inima amicului meu Aelius încă se aprinse. Într'o zi, după terminarea rugăciunilor, me chemă la preumblare. Timpul era de tot frumos; natura trezită din somnul de iarnă, își puse în lucrare puterile amorțite până acum, îmbrăcând câmpia în vestmântul verde al renașcerii.

„La timp de o oră Apulum-ul era la spatele noastre.

„Chiar aveam intențiune de a provoca pe Aelius să ne rentoarcem, când acesta se depărta de lângă mine spre a întâmpina pe un călător ce mergea cu trăsura spre Apulum. La semnul ce-l făcu Aelius, trăsura se opri și călătorul se dede jos din ea.

„Aelius îl îmbrătoșă și-l sărută.

„Drumarul imi era cunoscut și mie. Era duumvir-ul coloniei Apulum: Publius Bituvantis. Nu era în călătorie oficioasă, căci lictorii nu-l însoțiau.

„După un timp destul de lung de conversare, Aelius veni iarăș la mine.

— „Mare pretin ești cu duumvir-ul — îi zisei eu.

„Pe lângă toate că Aelius imi era cel mai bun amic, nu-mi succese pe deplin a înăduși invidia ce se deșteptă în mine în acest moment. În ziua aceasta mi se dădu prima oară ocaziune a recunoașce inferioritatea poziției mele sociale. Imi veni în minte că eu sunt numai libertin, până ce Octavia își trăgea originea din familie de patriciu. Aceasta descoperire me implu de grije și mâhnire.

„Muncit de acest cuget chinuitor, imi trebuț timp, până-mi veni în ori din zăpăceală, ca să priccep legătura logică dintre cuvintele ce le adresasem lui Aelius și dintre următorul respuns al lui:

— „Până acum sîntem numai prietini, dar peste scurt timp vom fi și rudeni!”.

„Aelius eră încântat, și în bucuria sa sufletească nu observă, cum mi se îngălbîniră obrazii de spaimă.

„Limba-mi tremură de emoțiune; abia reușii a borborozii cu accentul cuvenit acest cuvînt:

— „Căsătorie?”

— „Da” — respuse Aelius. — „Aștept numai ca luna să ajungă în semnul săgetătorului, ca să pot trage acest inel de fer pe degetul Lucilei!”.

„Sărmanul criminal, căruia i tunase deja în urechi sentința de moarte, și, în visiuni oribile, se înfloră de lucirea îngrozitoare a oțelului ce atîrnă de asupra cerbicei sale, nu poate simți bucurie mai mare, cînd i comunică grațiarea, ca de care fu cuprins e, cînd me convinsei din cuvintele lui Aelius, că căsătoria de care-mi vorbise eră proiectată între el și între Lucila, fiica duumvir-ului din Apulum. Numai acum, după ce-mi trecu frica, imi veni în minte — ceea ce șcidea tot orașul — că Lucila eră fiica unică a lui Bituvantis, și că n'avea fiu, care să-mi răpească pe Octavia.

„Ii gratulaii lui Aelius din toată inima. Ba încă ce e mai mult, făcuî atent pe amicul meu, că pecătuesce, cînd amănă fidanțarea sa până va ajunge luna în săgetător.

— „Aceasta e credință păgână, pe care creștinii o desprețuesc. Fericirea căsătoriei tale nu atîrnă de la lună, ci de la Dumnezeu, care stăpînește peste tot universul. Prin urmare, dacă ești creștin adevărat, nu vei face ca păgânii, cari cred în zile norocoase și periculoase!”.

„Cuvintele mele puseră pe cugete pe Aelius. La aparință grăiam ca cel mai zelos creștin și amicului meu nici nu-i trecea prin minte, că pentru mine creștinismul eră numai un vîstmînt simplu, bun de a-mi acoperi golătatea intențiunei ce urmăriam. Creștinii nu eunose deosebire între om și om; în ochii lor toți oamenii-nobili prin schinteia dumnezeiască a sufletului. Doctrina aceasta se potrivia minunat cu planul meu. Dacă părinții Octaviei sînt buni creștini — cugetam adeseori — nu-mi vor dificultă starea de libertin, cînd voi păși înaintea lor cu rugarea să-mi deie mie pe Octavia.

„Înainte de a face acest pas decisiv, trebuia să câștig consensul iubitei mele.

„Nu te voi molestă cu dureroasa enarare cum imi nimici Octavia cu un singur cuvînt toată pompoasa clădire a fericirei visate. E de-ajuns de-ți voi spune, că Octavia mi-a refusat amorul, ca să-mi pricipi durerea și rușinea ce me cuprinse atunci.

„Din aceea zi n'am mai luat parte la convenirile creștinilor, ci m'am retras tăcut, căutînd a-mi îngropă fericirea perdută în mormîntul monotoanei vieți singuratice.

„Se întemplă într'acestea de năvăliră Goții asupra orașului nostru. Apulum eră încungîurat cu muri înalți și apêrat de viteaza legiune XIII Gemina. Soartea resboaelor inșe e schimbăcioasă, nestatornică și capricioasă; speranțele noastre, ca vom putea rezistă până vom căpeta ajutor, se spulberă'n vînt. Legionarii au fost siliți să se retragă, zecuiți de armele Goților. Locuitorii orașului, cari fură mai norocoși se strecurară ca prin urechile acului la munți; cari nu fură pîrtiniți de soarte își aflară mormîntul între ruinele udate de sânge ale orașului.

„Casa mea a fost între cele dintei cari se nimiciară de focul pus de cătră inamicul învingător. Erezisem și eă o mică parte de precauțiune și înțelepciune de la părintele meu, care în zilele acestei vițrege năpăstuirii mi-ar fi putut fi de mare folos, dacă n'ar fi fost stăpânite de patima amorului meu cătră Octavia, care nu-mi eșise din minte nici după desconsiderarea ce mi-o izbise în față. Sufletul omului nu se deslipesce de speranță până la marginea mormîntului; eă nădăjduiam încă că Octavia va fi a mea.

„După mai multe zile petrecute în frică continuă și sfortări de apêrare supraomeneșci, într'o dimineată neguroasă pe ulițele orașului se ridică un sgomot îngrijitor.

„Repede luaii la mine obiectele cele mai prețioase, cari le aveam de mai nainte pregătite, ca la o eventuală necesitate de a părăsi orașul, să nu rămân sărac de tot — și eșii la uliță.

„De voi trăii o sută de ani, totuș nu mi s'a șterge din memorie spectacolul grozav ce mi se înfătoșă aici. Bărbați gârboviți de sarcini grele, femeii spăriate cu copii mici în brațe, istoviți de mulțimea anilor, se împingeaă, se trageaă în vîlmășeală confusă, fiecare căutînd a întrece cu fuga pe cei dinaintea lor. Vaete desperate, bociri tînguitoare, sudălmii înflorătoare, amenințări grozave, implorări de ajutor, strigăte de încurajare, se ridică în toate părțile din mulțimea undulătoare, ajutînd prin toiul elocotitor, în care se contopiaă a mări groaza generală. Nu mai eră nici o ordine; fiecare lucră de capul seă; instinctul animalic de a-ș mîntui viața periclitată orbise pe cei mai mulți dintre acești nefericiți. La spatele lor urletul Goților cari intrară în oraș, le vestia năvălirea morții... Cine-ș putea încă mișcă picioarele se încercă să cape de ea. Și ca groaza să-și ajungă culmea, orașul începă a arde la mai multe puncte de o dată. Negura groasă se amestecă cu fum înădușitor, formînd un vîl întunecos, prin care lumina flacării numai cînd și cînd putea străbate.

„Casa mea nu eră de tot departe de poarta orașului, spre care năvălia mulțimea fugarilor. Eram robust și tiner, dacă aș fi ascultat în aceea desperată oră de sfaturile înțelepte ale minții sănătoase, n'aș fi lăsat să me întrecă nime în calea de scăpare.

„Cu toate acestea nu făcuî așa.

„Un dor nebun me cuprinse, care me atrăgea cu putere iresistibilă cătră locuința Octaviei. Starea agitată în care me aflam atunci me ademenise să presupun, că Octavia-și va înșchimbă conduita față de mine, dacă va vedea cît de mult o iubesc, că imi aduc aminte de ea chiar și atunci cînd moartea imi sta la căleae.

„Pornii, încălțit de acest cuget, cătră locuința foștilor mei stăpâni.

„În sgomotul asurđitor, de care gema tot Apulum-ul, și prin norii de fum ce plutiaă de-asupra lui, fugiam ca un nebun în gura morții.

„Nu-mi putui da seamă de timpul ce trecuse până ce ajunsei la țintă; mi se pără că fug de mai multe ore; me simțiam istovit de tot de puteri...

„Spaima-mi oprii pe câteva clipe baterea inimii, cînd vđdui că casa iubitei mele arde și că Goții intraseră deja în ea.

„Șcirea că Octavia e în pericol, imi răpi ultima remășiță de prudentă; me asvêrli ca un lup infuriat

pe primul Got ce mi se dădă în cale și smulgându-și sabia din mână, alergă în casă.

„Priveliștea ce me așteptă în atriu unde intrașem, me aduse în ori, ca imediat după aceea să devin pradă celei mai înfricoșătoare simțiri. Padimentul de mosaic al atriului eră încărcat de trupuri moarte și muribunde. Ori încătrău imi întorceam privirea spăimântată, numai de cadavre, sânge aboritor și svêrcoliri de agonie dădeam.

„Mai departe, mai departe din acest iad înfrictor!...

„Picioarele imi alunecău în bălțile de sânge, când pășiam peste cadavre, pe urmă odată și cădui. Repede sării în picioare și-mi aruncau toga ca să fiu mai ușor.

— „Verus!... Verus!“... — auđii în acest moment un glas slăbit.

„Și după aceea un braț tremurător, plin de sânge, se ridică cu anevoe spre mine, ca și când ar vrea să me apuce să nu fug. După multe sfortări se ridică în sfêrșit în coate și proprietarul acestui braț.

„Fața lui eră desfigurată de o tăietură afundă, care-i schimonosi espresiunea, dar eă totuș il recunoscu la moment.

„Eră tatăl Octaviei.

„Me aplecai spre el să-i ajut a se rădică, dar bătrânul se oprise. Numai acum observaui că, afară de tăietura de pe frunte, mai avea și în pept o împunetură de moarte.

— „Mântueșce pe Octavia!“ — imi șopti bătrânul, strângându-ș toată puterea să-și îndrepte brațul crunt spre direcțiunea unde eră perititul. După aceea recădu mort în balta de sânge, de unde numai iubirea de părinte il rădicase pe câteva clipe.

(Va urmă.)

Tit Chitul

Vëndător de pui în Sibiū.

Î n v i s.

*Din ochii ei frumoși și dragi
Am învățat ce-î cugetarea,
Și, fără voe, am schimbat
Realitatea cu visarea.*

*Și ved că 'n stele pot găsi,
În toată seara, altă viață,
Pe când de moarte me isbesc
În ori și care dimineată!*

*Ce-mi trebuie al zilei fast.
Lumină, zgomot, veselie!
Lăsați-mă cerul înstelat
Cu blânda lui melancolie!*

*Ca 'n ochii ei, în largul cer,
Citesc eterna cugetare,
Și schimb, întins pe-un stog de fên,
Realitatea în visare!*

Iuliū Săveseu.

De la „Păduri“.

— Comitatul Hunedoara. —

4. Limbaj. — Serbătorii păgâne.

Abstrăgând de la câteva ungurisme ca „cișci-Snyeu“ (năframă), „colop“ (pălărie), „forgătău“ (rătez) ș. a., limba vorbită de Pădurenii e destul de românească.

Ceea ce i pare străinului mai curios în graiul lor, sânt niște forme de pronunție vechi. Așă de pildă mai la tot pasul întâlnim pe „n“ nemuiat între vocalele cu natură înmuitoare. Pădureanul zice:

Să-l țină 'ncumiat în piatră
Și tot il sărut odată.

El zice „clazie“ de fên în loc de clăie de fên. Uneori înaintea cuvintelor adaug câte-o consonantă. Eă aș „hurdă“ pentru urdă; „dzer“ pentru zer; „dzile“ pentru zile ș. a.

Aș provincialisme mai puțin cunoscute ca „făulă“ (fire), „zăcon“ (obiceiū); „imos“ (mânjit), „imneală“ (mânjală.)

Simpli în societatea lor, Pădurenii tineri-bătrâni se agrăesc per tu. Moșnegii își capetă și aci cinstea lor. E de remarcat felul Pădurenilor de a se strigă cu „măi“ pentru ambe sexurile. „Măi Ioane!“; „măi Vuță!“; „măi taică!“; „măi maică!“ — Pentru surorii aș „măi nană!“ iar pentru fratele mai mare „măi bace!“ — Bănățenescul „baș“ și aci se aude adeseori:

„Baș-atunei veni lupu și încărcă oaia“ —

Țărani ferii de contactul cu pătura mai cultă, Pădurenii aș deosebită înclinare pentru credințe deșerte. Căutând rēvașul serbătorilor lor, aflăm mulțime de zile comune pe cari Pădureanul le serbătoreșce din motive curat băbeșci.

În 20 Îndrea e serbătoare curat muerească. În

Nu vrea să fluere.

aceasta zi numai acele mueri au voe să lucreze cari știu „Povestea lui Ignat“ s'o povestească cuiva. Într-o povestea nu e decât simbolizarea triumfului ce l-a secerat Dzeu asupra „Socei“ (diavolului) încercându-l în vorbe și mântuind astfel pruncul nou-născut al lui Ignat.

Miercuri, în săptămâna dintei în postul Paștilor, încep zilele lui Sântoader, cari sunt foarte primejdioase mai ales pentru mueri. De aceea, muerile după asfințitul soarelui nu îndrănesc nici să coase nici să toarcă.

După credința Pădurenilor Sân-Toader are leghioane de cai, dintre cari unul e șchiop și mai îndrăgănit. Cest din urmă întră totdeauna cu o zi naintea celorlalți, adeva miercuri și la două săptămâni el întârzie o zi, adeva iase numai joi. Cu caii sei Sân-Toader își resbună asupra celor ce i necinstesc zilele.

Se crede că caii lui Sân-Toader sunt duhuri necurate, cari pot îmbracă și formă omenească. — Spunea — fie iertat — fratele lui George Șerban din Mincelu-mare, că în „Dealul iepii“ este un tâu mare. Într'o seară cu lună — chiar zilele lui Sântoader — a vădut ficioari câtă frunză și iarbă dânduind împregiurul lațului. Și o cunoseut îndată că or fost caii lui Sântoader, căci făcându-și cruce, săriră potop în tâu.

Spun că nu-i bine în cele două săptămâni seara nici să-ți petreacă. Spune povestea că în Leșnic, la un birt a fost joc într'o seară de alui Sântoader. Și când își petreceau mai bine, ca din senin se deschide ușa și întră doi ficioari cu cisme, mândri Doamne și obli cum is doi brađi de gemenia. Și s-or ales două fete, floarea jocului și porniră și ei la sărite în largul căsii și prinseră și ei a chiui ca lumea :

— Sus frate ca să mergem!
— Sus frate ca să vindem!

Tot jocul i-a auđit și nime nu le-a priceput vorba. La urmă se auđi un strigăt desnădăjduit „Sus frate că se vede coada de după tureacul cisme!“ — și atunci mai iute ca vântul s'or ridicat ficioarii sus-sus cu fete cu tot. Și fetele nu le-a mai vădut nime, dar spun, că în sbor brănele fetelor ar

fi picat pe un stan de piatră și urmele lor se mai vęd și astăzi.* (Baba Maria Covan. Runcu-mic.)

În partea dinspre resărit-miazăzi de la Runcu-mic este o pădure frumoasă, numită după cornii mulți „cornet“. Ací se adună noaptea de vineria Sân-Toaderului după cântatul dintei al cocoșilor — cete de ficioari și fete din împregiurime. Toți sunt gătiți de serbătoare și au glugă la grumaz în care duc de mâncare pită și sare. Fetele duc sapă ca să scoată iarbă vântului, popilnic, iederă, fonfiu și pedeca cerbului. Ficioarii duc topor să-și tae corn de restăe și ciocilteie. Fluerașii duc cu ei și fluera. Pe drum cântă din fluera, iar fetele din gură, de resună dealurile și văile vufesc:

Cresci pădure și te 'ndeasă,
Numai mie cale-mi lasă,
Mie cale s-o cărare,
Să duc badii de mâncare.

Și :

Badea meu cu laibăr alb
Aibă-l dracu mult mi-i drag,
Să-l găsească într'o grădină,
L-aș săpă cu rădecină —
L-a sădi într'un ulcior,
Și-aș bea apă când mi-i dor.

(Juna Vuța Mihuț. Mincelu mic.)

Ajunse pe cornet fetele caută înainte de toate după iarbă vântului, o sapă din rădecină și pun în loc puțină pită bombăind :

— Eu îți dau pită; tu imi dai leac.

De aci incolo sapă celelalte plante de-avalma.

La întors acasă se întâlnesc toți pe „leșul“ Cornetului unde joacă pe zicala fluerașului și cântă. Îi apucă zorile petrecându-și. Câtă dragoste se leagă aci în tot anul, numai bețrânul Cornet o știe. De vrea să auđi de dragostea de demult, ți-o spune „Coasta morii“ din apropiere, căci pentru vremile apuse:

Cât îi Cornetu de mare,
Dragoste de loc nu are,
„Coasta morii“ micuea
Și dragostea-i toată 'n ea.

(Nevasta Maria Covan. Runcu-mic.)

Sâmbăta Sântoaderului până 'n prânz, fetele și nevestele își spală părul cu leșie din strinsetura de pe Cornet, căci e credința că părul neleșiat până în prânz îl spurcă caii lui Sântoader.

În 11 Cireșar e serbătorea țarinii :

Bartolomei
Când se 'ntoarce frunza 'n tei.

Atunci spun că sacă rădecina grăului.

În 14 Cireșar e profetul Elisie, care trimite „peatră“ (ghiață) și fulgere din cer.

În 2 Cuptor e veștmântu Maichi-Preceste. O țin, căci se tem de trăznete.

În 8 Cuptor e sf. Precup. Această zi din bețrâni s'a ținut cu sfințenie, că Doamne fereșce de vremi grele.

Spune — fie iertat — moșul lui George Șerban din Mincelu-mare, că în iobăgie pe pământu fișcușesc din hotarul Hunedoarei or fost chemate sate întregi la lucru. Români :

* Aevea dealul din dreapta Mureșului, din fața Leșnicului, se chiamă astăzi „Dealul fetii“.

— Ne rugăm la Măria-Sa noi azi nu lucrăm
că e Precup.

— Ce vorbiți, mări? Înainte numai că:

— Luți Precup
I facem un pup!

Și porniră și Români la câmp care cu secerea,
care cu furca, care cu grebla și au dus o bute plină
cu apă de beut în câmp. Și lucrară cât lucrară și
când fu pe la a-
miază dete Dzeu o
vijelie — șciți dta
vijelie cum rar să
mai veđi. Și ne
uitarăm cum se ri-
dicară din mijlocul
nostru și bute cu
apă și znopii câți
ii tătară și pologul
cât fu adunat și
periră în slavă ca
„altă silă“ (lucru
necurat). Pe Ro-
mâni îi tăia risul,
iar domnu fișcuș
se cumiști, că zise
scărpinându-se în
cap :

— Mări, Precupu
ăla al vost e cam
nărod (nebun).
Să-mi spuneți în
tot anu când vine,
să nu mai lucrăm
în ziua lui.

Sf. Ana se ține
pentru vremuri
grele.

Vara se ține „Pă-
lie“ care cu ce te
găsește, cu acea
te păleşce și pălit
remăi toată viața.

— Miercuri la mij-
locul postului de
Paști sunt „Mezele-
Păresele“. Spun
bătrâni că o muere
o țesut în această
serbătoare și și-o
pierdut mintea și
o apucat itele și o
plecat la tîrg cu
strigând: „Tri na-
inte, tri napoi Me-
zele-Păresele!“

(Baba Maria Covan
Runcu-mic.)

„Ziua Ursului“, spune baba Maria Covan, că
ea o ține cu grije, că-i pătită: „Bărbatu-meu cosiă
la iarbă, ficloru meu mănăcă prune sus în prun, iar
eu țeseam... și or venit lupii ziua la amiază și mi-or
incărcat douesprezece oi de acı de lângă ogradă“.

În postul lui Crăciun se ține Andrei, pentru
pagube în vite; iar la jumătate postul lui Crăciun
Sân-Nicorele țin trei zile.

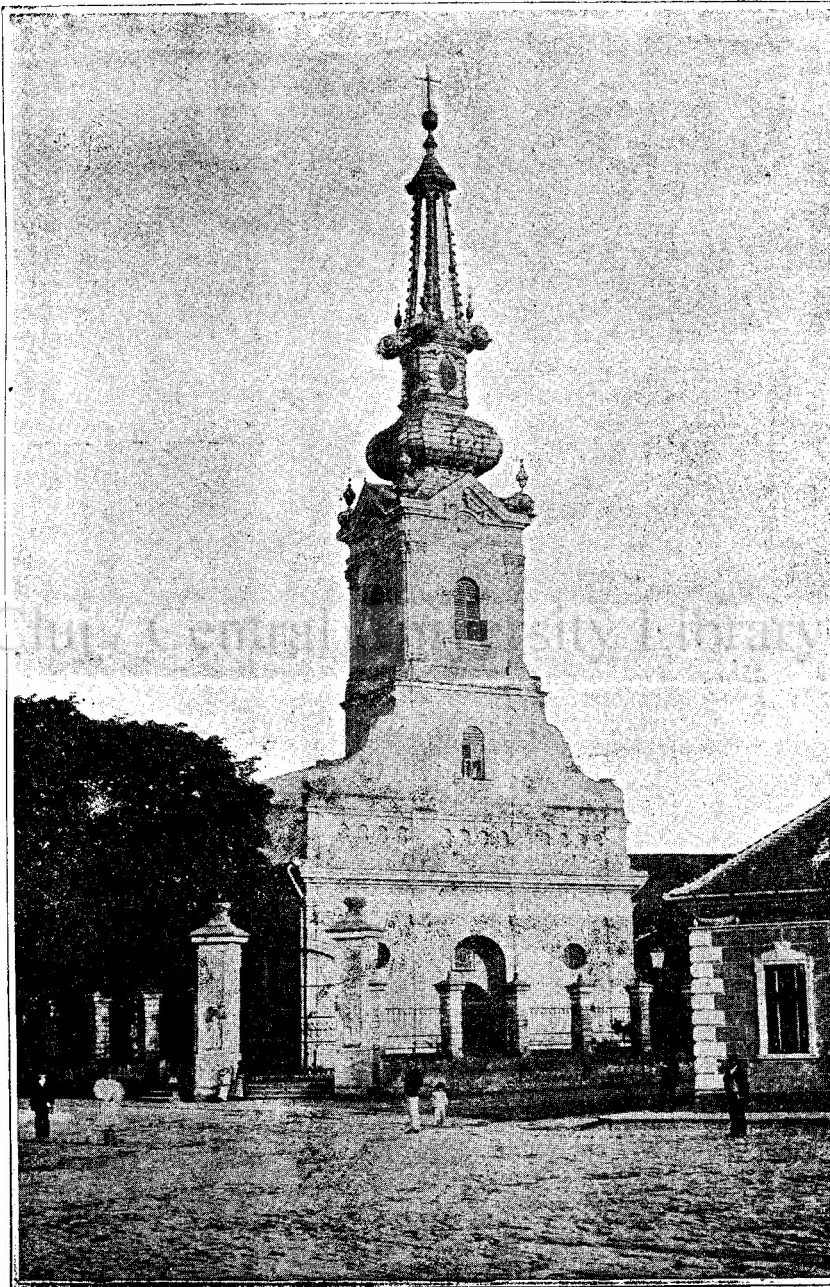
Emil V. Degan.

Literile și nervii.

(Schită igienică.)

Cultura se respândește în ziua d'azi tot mai mult
și 'n raport cu ea crește și numărul aceloră,
cari știu scrie și ceti. Împregiurarea aceasta numai
îmbucură ne poate, ea înseamnă un pas cultural de
mare importanță, care numai bine poate să aducă
omenimii, care înse pe de altă parte își are părțile

sale slabe și rele.
Pe cât de ușoară
ne pare a fi măes-
tria cetirii și a
scrierii învățată o-
dată, pe atât de
mult e ea impre-
unată cu o încor-
dare considerabilă
a creerului. Numai
consecințele stri-
căcioase ale scrierii
și cetirii este de a
se atribui numărul
mare al miopilor,
diferitele iregulari-
tăți ale șirei spină-
rii și multe boale
de nervi. Pentru
înlăturarea relelor
acestora a căutat
igiena să înteme-
ieze o „fisiologie a
scrierii și cetirii“.
Ea a și făcut mult
în privința mieșo-
rării și înlăturării
boalelor de ochi
și a celor ale șirei
spinării prin intro-
ducerea în școale a
metodelor de scriere
și cetire mai prac-
tice și mai cores-
punzătoare cerin-
țelor igienice. Cu
atât mai neindes-
tulitoare sunt înse
scrutările făcute pe
terenul influinței
literilor asupra sis-
temului nervos și
e neîncungurabil
de trebuință, ca nu-
numai ochii, șira
spinării și mâna să
le apărăm de ur-
mări rele, dar și
mai vîrtos creerul

Biserica ort. rom. din Lipova.

să-l cruțăm de o încordare prea mare și decı și
stricăcioasă pentru el.

Oamenii, cari se ocupă din distracție de cetit,
de sigur vor ride cetind că eu scriu despre măes-
tria aceasta, ca și despre un lucru greș; aceia înse
cari scriu și citesc, pentru ca să poată trăi — o știu
prea bine cât de obositoare sunt scrierea și cetirea
pentru ochi și pentru minte și că mai vîrtos cetirea
e împreunată cu o mare încordare a creerului. Tre-

cem în câteva minute peste coloana unei foi și poate să fie conținutul ei astfel, încât cetind avem să cugetăm de tot puțin; totuși în minutele acestea isprăvim o muncă spirituală de tot complicată. Mii de litere stau pe coloana aceasta, din gruparea cărora se nasc propoziții, cuvinte. Noi a trebuit să vedem, să desclănim literile acestea înainte de a pricepe înțelesul lor. Mii de impresii au intrat în timpul acesta atât de scurt prin ochi în mintea noastră deșteptând acolo mii de imagini, cari apoi noi le-am orânduit în cuvinte, în cugete.

Multe încercări s'au făcut în privința împregiurării, cât de repede putem ceti? Renumitul fiziolog Preyer (german) a aflat, că cetind într'o carte scrisă în limba sa maternă a putut cuprinde într'o secundă 30 de litere, o observare aprobată și de fiziologii Grashey și Wernicke, cari au constatat mai departe, că la cetirea cea mai repede pică pe o literă un timp de $\frac{3}{100}$ secunde. Repediunea aceasta se referă înse numai la cetirea în limba germană; cetind Preyer în limba engleză, a cuprins într'o secundă numai 28 de litere, în cea franceză numai 22 și în cea grecească numai 15 litere.

Ușoretatea și repediunea cetirii o influențează într'un grad mare și forma esteroară a literilor, căci legibilitatea literilor e foarte diferită.

Americanul James Marc Catell a deslegat prin un șir lung de experimente științifice întrebarea aceasta. Prin niște aparate foarte practice li s'a arătat cetitorilor un timp anumit — $\frac{1}{100}$ secundă — anumite litere, fără înse ca cetitorul să fi știut ce literă se va arăta. El s'a uitat la literă, a spus apoi ce a vădit și ce a cunoscut. Resultatele obținute s'au notat.

Mai mult s'a experimentat cu literile mari latine și s'a constatat, că în 270 de încercări litera W a fost de 241 ori, litera E înse numai de 66 ori corect și bine cunoscute și cetite. Tot asemenea rezultate s'au obținut în experimentările făcute cu literile mici latine.

Scrisoarea germană s'a dovedit foarte legibilă. Cetirea literilor e numai prin forma lor esteroară îngreunată, dar și prin asemănarea lor cu olaltă.

Astfel la probele susamintite au fost literile O, Q, G și C foarte adeseori schimbate unele cu altele; tot astfel s'au schimbat și literile i, j, l, f și t. Greșelile acestea le facem și noi zi de zi de nenumărate ori, numai cu acea deosebire, că noi le coregem îndată ce observăm, că cuvintele cetite n'au înțelesul care ar trebui să-l aibă. Corecturile acestea le facem atât de repede, încât nici nu ajung la cunoștința noastră, cetirea va fi înse cu atât mai oboșitoare pentru mintea noastră. Pentru fiecare corectură ne trebuie un timp de tot mic, dacă ne-am pune înse să adunăm toate secundele trebuincioase pentru miile de corecturi, atunci ne vom mira cât timp risipim zi de zi cu corecturile acestea. Abstrăgând de la pierderea de timp, e cu mult mai păgubitoare încordarea minții împreună cu corecturile acestea. Cu cât e mai mare numărul literilor, cari se pot schimba cu olaltă, cu atât mai multe greșeli, corecturi va trebui să facă și cetitorul și deci și munca spirituală isprăvită va fi cu atât mai mare. Risipirea aceasta zilnică și regulată a puterilor spirituale acumulată în niște ani la un loc, reprezintă o pierdere însemnată, care putând fi economisată, mulți oameni s'ar bucura la bătrânețele lor de o minte mai ageră, mai bună. Din acest motiv cu tot

dreptul pretind alfabeticii o reformă a scrisorii mai puțin păgubitoare pentru ochi și minte.

Se naște acum întrebarea, putea-se va pretinde în vederea scopului acestuia, o schimbare a alfabetelor întrebuințate în ziua d'azi?

Literile întrebuințate, ca semne de scrisoare, sânt foarte lipicioase. În privința aceasta nici n'avem ce să ne mirăm, căci noi folosim încă și astăzi cele mai vechi semne de scrisoare. Inventatorii alfabetelor au avut să se lupte cu mari greutăți până ce au aflat semnele necesare; ei apoi s'au îndestulit cu rezultatele obținute; n'au scrutat mai departe.

Scierea a fost pe timpul acesta un privilegiu al unei clase alese. Astăzi înse, când ea a devenit o trebuință zilnică a celor mai mulți oameni — se cere, ca semnele ei să fie mai perfecționate, decât cum sânt.

În timpul mai recent au publicat Müller și Goldscheider tractate foarte interesante despre fiziologia cetirii. Sub decursul experimentelor lor a lăsat, ca cetitorii să se uite un timp, anumit $\frac{1}{100}$ secundă — la diferite litere și semne. Înainte de toate și-au îndreptat atenția asupra cunoașterii liniilor drepte și în privința aceasta s'a constatat, că patru linii drepte aședate una lângă alta în ori-ce fel de ordine au fost de cetitori întotdeauna într'un timp de $\frac{1}{100}$ secundă bine și corect cunoscute; unei linii au fost înse numai după a doua, treia privire bine cunoscute. Am să observ înse, că chiar și mai multe linii drepte, aședate înse într'o ordine simetrică — au fost de cetitori într'un timp de $\frac{1}{100}$ secundă bine cunoscute. Quadratele de aceeași mărime le-au cunoscut cetitorii mai cu greu decât literile, încât la prima privire au fost numai două, cel mult trei quadrate bine cunoscute; mai multe quadrate numai uitându-se mai de multe ori la ele, fiind înse acestea aședate în ordine simetrică, îndată după prima privire. Din toate acestea rezultă, că ochiul reagează în privința impresiilor totasemenea ca și urechea. Mai multe de 4—5 impresii de ton urmate în pauze mici-uniforme una după alta, nu putem cuprinde curat și bine; mai multe, chiar și 40 sunete de clopot numai atunci, dacă sânt simetric orânduite sau formează grupe ritmice. Ritmul se folosește azi numai în poezie; în viața de toate zilele n'are nici o însemnătate.

Înainte inventării scrisorii a trebuit memoria să presteze o muncă cu mult mai grea, decât în ziua d'azi. Tot ce scriem noi azi în cărți pentru generațiile posterioare, a trebuit pe timpul acela să se susțină, să trăiască în memoria oamenilor. Spre acest scop s'a dovedit limba ritmică de cea mai practică. Prin cântări ritmice s'au transplantat balade, istorii și multe alte lucruri din decenii în decenii, până ce în urmă au ajuns să fie descrise și tipărite. În ziua d'azi căpitanul unei corăbii poartă notițe scrise despre toate lucrurile aflătoare pe corabie; în timpurile mai vechi trebuia un astfel de căpitan să-și însemne în memorie toate acestea.

Lumea alfabetică se nisește la o treaptă culturală tot mai înaltă și mintea va trebui să presteze o muncă spirituală mai grea; din acest motiv pretind ei, ca ocupațiile spirituale mai dese (cetirea, scrierea) să fie pe cât se poate de ușoare și împreunate cu cea mai mică oboseală. Să considerăm literile și din acest punct de vedere. Literile nu sânt supuse vreunei legi unitare. În decursul miilor de ani au trecut prin multe schimbări, dar nici decum prin îmbunătățiri. Literile latine le recunoaștem ușor

după liniile groase. Alfabetul roman vechi a constat tot din astfel de linii groase; noi înse am decorat literile în diferite chipuri și 'n tipar se 'ntrebuințează un amestec nepractic de linii groase și subțiri, prin ce apoi literile vor fi înse numai cu atât mai greu de cunoscut. Fără îndoială noi cetim mai mult decât strămoșii noștri și chiar din acest motiv vedem și neajunsurile scrisorii de astăzi și vedem trebuința unei reforme pe cât se poate numai de puțin stricăcioasă pentru ochi și minte.

În privința aceasta s'a propus înlocuirea literelor numai cu greu de cetit și ușor de schimbat prin altele mai ușor de cunoscut. Precum cei bătrâni au fost siliți să îmbrace limba într'o formă ritmică, tot astfel va trebui și noi să creăm litere mai simetrice, căci pe baza scrutărilor celor mai noue s'a stabilit legea, că prin simetrie devin literile mai ușor de cunoscut, de cetit.

Pe de altă parte avem să ținem cont de multe îmbunătățiri, prin aplicarea cărora ochii și mintea cetitorilor n'au să obosească, decât în gradul cel mai mic.

Astfel ar trebui înainte de toate să înlocuim scrisoarea germană atât de greu de cetit prin cea latină atât de ușor ceteată; să nu întrebuițăm litere mici și mari, ci numai un fel de litere și să nu decorăm nici cătuș de puțin literile, căci prin toate acestea devine cetirea numai mai grea. În privința schimbării literilor una cu alta încă s'ar putea face îmbunătățiri. O și Q se schimbă foarte des una cu alta, dacă în loc de litera Q am întrebuițăm ca semn nou (Q) ar fi schimbarea literii acesteia cu O, G și C cu totul eschisă. Litera A o schimbă cetitorii în cele mai multe cazuri cu X, V și N numai de aceea, pentru că toate patru literile au una și aceeași direcție. Schimbări de acestea nu s'ar mai face, dacă litera A am tipări-o cu două linii groase (A.)

Dar nunumai forma literilor, ci chiar și gruparea lor în cuvinte e de mare influință în privința cetirii ușoare. S'a constatat, că patru litere au fost întotdeauna bine și corect cunoscute într'un timp de $\frac{1}{100}$ secundă îndată la prima privire. Cetindu-se cinci litere tot în același timp s'au făcut deja greșeli. Cu cât mai lungi au fost cuvintele, cu atât mai greu le-au și putut ceti; din ce urmează, că cu cât sânt cuvintele mai scurte, cu atât mai iute și mai ușor le putem cunoaște, ceti.

Ar fi deci un avantaj mare introducerea unei ortografii de tot simple și despărțirea cuvintelor compuse.

Fie înse acestea numai pilde, prin cari am vrut să arăt, că chiar și fără vre-o schimbare radicală a alfabetului, putem face multe îmbunătățiri în scrierea noastră, cari aplicate odată, cetitorii nu vor face atâtea greșeli și corecturi la cetit; ochii și mintea lor nu va trebui să se încoarde atât de tare, fiind ele astfel apărute de felurite urmări stricăcioase; putându-se înse astfel totodată economisă o putere spirituală însemnată și de mare valoare pentru anii bătrâneții.

Coriolan Nedeleu.

Baladă populară.

Într'on sat
Îndepărtat,
Ficior tinăr s'o 'nsurat,
Nici tri zile nu trecea,

Soacra și cu noru-sa
Amendoue se muștră.
Soacra din grai că grăiă:
— Tu ești fată de sărac,
Ficioru-meu de bogat,
El pe tine te-o luat.

Ea reu că se supără,
La el la șură merea,
Ochii 'n lacrimi i jucă,
Cătă el așa zicea:
— Măi badiță Anghel,
Tu n'ai vâst, sară-ți ochii,
Că io-s fată de sărac
Și tu ficior de bogat,
La ce pe min' m'ai luat.

El reu că se supără,
La maică-sa se ducea
Cătă maică-sa zicea:
— Maică, măicuțana mea,
Di ce-mi sfădești nevasta?

Maică-sa din grai grăiă:
— Dragu maichii, Anghel,
Ia-ți fată fără plăcere,
Numa să aibă avere.

Iar nevastă-sa grăiă:
— Nu te supără bărbate,
Joi i tîrg la Baia-mare,
Nevestele-s de vîndare.

Joi când ziuă se făcea,
Ei frumos că se gătă,
În căruță se suia,
La Baia-mare pornia.
Cum acolo că sosiă,
Turcii cătă el venia,
Cătă el așa zicea:

— De vîndutu-i nevasta?

— De vîndutu-i zo asta.

Da n'o vînd de beutoare,
Somnoroasă, o putoare,
O că nu șcie lucră,
Da n'am pace cu maică;
Că io-s ficior de bo at
Și ea-i fată de sărac,
Și maică ni-o despărtat.

Nevasta din grai grăiă:

— Turcule, creon frumos,
Nu strică banii pe mine,
Că dracu șede cu tine.

Turcii seamă nu punea,
Unu banii-i numără,
Alții 'n căruț-o punea
Și pe drum în jos pornia.
Ea din grai așa grăiă:
— Măi badiță Anghel,
Spune-i tu la maică-ta,
Să aibă parte de furci,
Precum am și io de turci.

Când la Dunăre-ajungea,
Ea reu că se supără
Și din gură-asa zicea:
— Turcule, creon frumos,
Lasă-me din căruț jos,
Să mai beu o țir de apă,
Că inima din min' sacă.

Ea în ea așa zicea:
Decât mândra turcilor,
Mai bini smoala pietrilor
Și hărana peștilor.

Turcii seamă nu punea,
Nici din căruț n'o lăsă,
Cu clopu-o adăpă.
Cătă ea așa zicea:
— Hai, mândră, mai incolea
Că mai este-o Dunărea.

Când acolo ajungea,
Ea jos că se coboră
În Dunăre se țipă
Și acolo se 'necă.
La Dunăre, la Bănat,
Ce nevastă s'o 'necat,
De jele și de bănat
Că-i vîndută de bărbat.

Enea.

Discursul președintelui Iosif Vulean

rostit la deschiderea adunării generale a Societății pentru crearea unui fond de teatru român, în Sebeșul-săsesc, la 15/28 august 1903.

Domnilor și doamnelor!

Cu bucurie ve salut, întruniți în aceasta adunare generală. Cu bucuria aceuia ce începe să-și vadă visul cu ochii.

Trecut-au trei decenii de când a resunat pentru prima oară în neamul românesc din aceasta țară glasul dornic de progres: Să fondăm teatru național!

Slab a fost glasul, îndrezeată a fost propunerea și totuș n'a resunat în pustii, prins-a rădecini, căci a exprimat o dorință de mulți simțită, o dorință — cutez a zice — generală.

Sub impresiunea boldului de progres, înghiebatu-s'a o falangă de luptători ai ideii, cari au arborat steagul Thaliei Române și fără să le pase de greutate, pusu-s'au pe lucru, îmbărbătați de convingerea că fie pedecile cât de mari, ceea ce o națiune dorește, stăruiind neclintit, trebuie să se îplinească.

Mare, sublim și chiar sfânt a fost scopul: crearea unui nou organ pentru răspândirea culturii naționale.

Din timpurile cele mai vechi și până astăzi rolul teatrului în cultivarea unui popor a fost și este foarte important. Ca școală practică pentru propagarea moravurilor, deșteptarea bunului gust, închiegarea vieții sociale, dezvoltarea și afirmarea sentimentului național, formarea caracterelor, poleirea limbei și pentru tot ce privește progresul cultural al unui neam, teatrul stă alături de biserică și de școală, dându-le ajutor și de multe ori chiar întrecându-le.

Iată cuvântul pentru care credutu-s'au datore toate popoarele s'aredice teatre.

Iată rostul pentru care, de odată cu școalele cele mai înalte, deschisu-s'au pretotindenii și teatre, unde tiner și bătrân, sărac și bogat, analfabet și erudit, țeran și domnitor, de o potrivă au beneficiat de frumusețile artelor, de o potrivă s'au înălțat sufletul în sferile plăcerilor intelectuale.

Istoria ne arată că teatrul a stat totdeauna în fruntea mișcărilor de progres național.

În toate epocile de înflorire a neamurilor, autorii dramatici au ținut sus și tare stindardul luminei.

Culmea serbărilor olimpiade a fost reprezentarea pieselor clasice, cari și astăzi ne fac delicioile.

Aeschilos, Sophocle și Euripide au ridicat mai înalt prestigiul națiunii lor decât multe victorii strălucite, căci aceste s'au transmis la noi numai ca niște legende ale gloriei trecute, câtă vreme operele lor, luminând prin secolii ca niște faruri călăuzi în

mijlocul valurilor, trăesc și astăzi și vestesc deapăruri idiomul elen.

Dacă națiunea engleză s'ar stinge cu totul și din neamul acesta n'ar rămânea omenimii decât operele lui Shakespeare: acest gigant al cugetării profunde ar învia par că tot neamul și lumea s'ar închină vecinic geniului englez.

Marele Napoleon, în esiliul său de pe insula St. Elena, meditănd despre importanța teatrului, scrie că Franța datorește o mare parte a faptelor sale mărețe influenței lui Corneille și spune că dacă acesta ar fi trăit în epoca lui, l-ar fi numit principe.

Inse n'avem să mergem așa de departe, căutând în lumea esternă motive și argumente pentru însemnătatea teatrului. Le găsim aici acasă, în poporul nostru, căci cetim aproape în toate zilele cum țărănimea noastră de pretotindenii au început să dea ea însași reprezentații teatrale, veselindu-se și veselind tot auditorul compus mare parte din țeranii. Aceasta nu numai probează că poporul nostru simte trebuința teatrului, dar totodată și impune clasei mai culte îndatorirea să îngrijească de satisfacerea acestei trebuințe.

Nime n'a înțeles aceasta mai bine, ca dl Ioan Kalinderu, membru al Academiei Române și administrator al Domeniilor coroanei în România, care după ce a făcut biserică și școală în toate comunele, a clădit pretotindenii și câte o scenă pentru popor.

Limba este viața unei națiuni, literatura e hrana ei sufletească, iar teatrul este organul prin care se oferă acea hrană. Înființarea teatrului pentru noi Români este o chestiune de viață.

Șovinismul descreerat poate să facă gălăgie. Dar cumpetul rațiunii de stat n'are cuvânt să-l oprească. Voind să facă aceasta, ar severși un atentat în contra civilizațiunii. Teatrul răspândește cultură; cine împedecă cultura, pune stavilă progresului.

Ni se spune nencetat că ne putem cultivă liber limba și literatura; este dar peste puțină să ni se pună oprelișce în cale când noi voim să ridicăm un templu limbei și literaturii noastre. Afară de unguri, germanii și sârbii au aici în țară teatrul lor; de ce să nu putem avea și noi Români al nostru?

Este teatrul acesta contrar existenței și înfloririi statului? Cultura desvoaltă iubirea de neam și de patrie; prin urmare, teatrul românesc este în acelaș timp o instituțiune națională și patriotică.

Au fost, ce-i dreptul, ba poate mai sunt și astăzi unii la noi, cari au zis și zic că înființarea teatrului național este cu neputință, căci reclamă un capital de care noi nu putem dispune.

Toți aceștia se vede că n'au petrecut cu luare aminte istoricul și dezvoltarea Societății noastre. Încă din primii ani ai înființării sale, cu ocaziunea adunărilor generale începând din 1875 și până 'n 1885, ca unul care am stat la leagănul acestei Societăți, am arătat că intențiunea fondatorilor n'a fost și n'a putut să fie, ca să începem înființarea Teatrului Național cu ridicarea unei clădiri, căci înainte d'a se putea face aceasta mai sunt de isprăvit multe lucrări pregătitoare.

Sub numirea de Teatru Național, noi n'am înțeles edificiul, ci instituțiunea teatrală.

Primul nostru scop deci nu putea fi altul decât regularea chestunii teatrale, dându-i o direc-

țiune potrivită trebuințelor poporului nostru, creând stipendii pentru talentele cari vrea să se dedice teatrului, fixând premii pentru piese din mediul nostru și înființând o trupă ambulată. Aceasta eră și este dorința obștească; aceasta corespunde trebuințelor noastre, căci face un serviciu mai general, ofere reprezentații teatrale în toate părțile. Ridicarea unui edificiu anume pentru teatru, este a doua fasă a înființării teatrului național, menită pentru alte timpuri când necesitatea ei se va impune.

Natural că numai astfel ne-am putut întipui fondarea teatrului național. Natural că nu puteam să începem la clădirea edificiului, ci trebuia ca întâi să îngrijim de crearea mijloacelor ce reclamă și asigură existența instituției teatrale. Natural că mai întâi aveam să ne creștem artiști, să ne formăm un repertoriu, — căci ce folos de clădirea teatrului, dacă n'avem cine să joace acolo și ce să ne represinte!?

Se impunea deci ca afară de adunarea fondului material, să stăruim și pentru întocmirea unui fond intelectual.

Pân' acuma lucrarea noastră s'a mărginit la crearea fondului material, căci fără acesta n'am putut întreprinde formarea fondului al doile. Acum, grație stăruințelor neobosite ale frunțașilor acestei mișcări, grație jertfei încordate a neamului nostru, ne aflăm în situația de mult dorită ca să putem începe și crearea fondului intelectual.

Mult timp a trecut până ce am putut străbate pân' aici. Căci greutățile au fost mari și puterile noastre slabe. Nu ne-a ajutat nimeni și adunat-am ban cu ban totul numai din sărăcia noastră. Toama de aceea și bucuria noastră este mai mare.

De acum începe o epocă nouă în viața societății noastre. Conform planului de acțiune, care vi se presintă, adunarea actuală are să pună la dispoziția comitetului mijloacele pentru a crea burse și a publica premii pentru piese. Este modest începutul care se face de asta-dată, dar el are să crească din an în an și în aceeași măsură au să fie tot mai mari și succesele la cari tindem.

Fie cât de modest pasul acesta, el indică începerea înființării Teatrului Național. Prin el punem peatra fundamentală la mărețul templu al Thaliei Române, care are să vestească de-a pururi graiul românesc.

*

De mare însemnătate momentul acesta pentru ori care Român, pentru mine este în deosebi mișcător, căci printr'ensul vîd cum începe să se intrupească visul meu din tinerețe, vis care a devenit steaua conducătoare a vieții mele.

Și sub impresiunea emoțiunii tremurânde de bucurie, cu glasul slăbit al vârstei, mulțămesc bunului Dumnezeu, că mi-a lungit zilele să pot presida și aceasta serbare și — dimpreună cu Dv. și în fruntea eselenților mei colegi colaboratori — să așez eu în temelie instituțiunii noastre teatrale — prima cărămidă.

*

Adunarea generală e deschisă.

Acela care dă de milă la sărac, împrumută pe Cel Veșnic, și Cel Veșnic îi va înapoia dărnicia.

Teatru românesc.

Sub acest titlu ziarul „Poporul Român“ din Budapesta publică următorul articol de fond:

De asta dată vrem să le vorbim cetitorilor noștri ceva despre „Societatea pentru crearea unui fond de teatru român“, după Asociațiune a doua (și cea din urmă) instituțiune mare românească, care interesează pe toți Români din Ungaria.

Am amintit noi de multe ori despre această societate, acum inse voim să ne ocupăm ceva mai pe larg, deosebit cu ea. Și la aceasta ne îndeamnă 2 lucruri: a, faptul, că nu peste mult își va ținea adunarea generală la Sebeșul-săseșc, după cum am publicat deja în foaie și b, impregiurarea, că s'a compus din partea comitetului acestei societăți un „plan de acțiune relativ la lucrările de executat (indeplinit) pentru pregătirea înființării teatrului român din Ungaria“.

Ca și Asociațiunea, își va ținea adunarea generală și societatea, de care vorbim, ea pe de o parte să-și dea seamă despre cele sevrșite în răstimp de un an, iar pe de altă parte, să dea ocaziune la câți mai mulți Români, să se întrunească și să se 'nțeleagă asupra treburilor noastre literare-culturale, să ne dea impuls de muncă, oferindu-ne prilej de însuflețire.

Dar în special adunarea generală din ăst an de la Sebeș va avea să dezbătă un lucru de mare însemnătate și să aducă chiar hotărîre: cu privire la formarea unui teatru românesc în Ungaria. Planul, lucrat spre acêst scop de comitet, despre care facem o dare de seamă la alt loc al numărului de azi, ne umple inimile de bucurie, căci în sfârșit după multe așteptări, după muncă neobosită de 32 ani, ne aflăm în preajma ajungerii scopului, pentru care moșii-strămoșii au înființat cu atâta însuflețire această societate.

Căci ce 'nsemnează pentru noi a avea teatru? Însemnează că-am făcut un mare pas în progres, că ne aflăm pe-o treaptă mai de sus în cultură. Să nu credeți, iubiți cetitori, că a avea teatru și a cerceta teatru e lucru de a doua mână. Nu, e ceva deosebit, e ceva de neprețuită însemnătate teatrul pentru noi ca popor, căci pe lângă că dă dovadă de inimă și suflet mai înălțat, ne întinde totodată mijlocul de a sbiciui păcatele oamenilor, făcându-ne pe lângă asta și câteva clipe de voie bună. Cunoașteți aproape toți dintre dvoastre piese teatrale și mulți le-ați și vădut jucându-se. Nu cred, că s'ar găsi cineva, care zice că nu merge la producția corului din sat, mai ales dacă acesta joacă și teatru.

Ei bine, avem noi mulți feciori și bărbați, fete și femei, cari se 'nvêrt destul de dibaci pe bină — dar acesta e teatru de diletanți. Acum inse e vorba, ca să se formeze o trupă (or mai multe) de actori români adevărați, cari au trecut prin școlile de trebuință, cari să joace cu toată măiestria și cari să nu să 'ndeletnicească, decăt numai cu lucru ăsta, să cultive arta dramateică românească.

Nu poate fi vorba de zidirea unui teatru (căci prin asta nu s'ar aduce cauzele aproape nici un folos), ci de creșterea de actori buni, cari să dea reprezentațiunii prin toate orașele, ba și prin comune românești mai mari. Cum am amintit, hotărîre definitivă în cauza aceasta se va aduce la adunarea

generală din acest an a societății și astfel, aducându-se hotăriri favorabile întru înflorirea teatrului la noi, adunarea de la Sebeșul-săsesc va fi de 'nsemnătate epocală. Credem de altcun, că partea cea mai mare din bărbații noștri de valoare nu vor întârziă de a-ș da sprijinul la aducerea unor deciziuni folositoare acestei cauze. (ds.)

LITERATURĂ.

Istoria naturală medicală a poporului român.

Literatura noastră folkloristă în anii din urmă s'a îmbogățit cu mai multe lucrări de valoare. Una din aceste e și publicațiunea dlui dr. N. Leon, profesor la universitatea din Iași, apărută zilele trecute la București, în editura Academiei Române, sub titlul cu care încep aceste rânduri. Ea se ocupă de viața cea mai intimă a poporului nostru și varsă lumină nu numai asupra credinței lui, ci ne oferă multe numiri pentru botanică. O lucrare care va fi mult apreciată de toți specialiștii, căci oferă o mulțime de date și izvoare nouă pentru a cunoaște sufletul poporului nostru. Prețul 1 leu 60 bani.

Istoria vâmlor în România. Premiul Neuschotz, de 2000 lei, se va decerne în sesiunea generală din anul 1905 a Academiei Române celei mai bune lucrări scrise în limba română asupra următorului subiect: „Istoria vâmlor în România de la început și până în zilele noastre“. (Decis. 4 aprilie 1900). Terminul prezentării manuscriptelor la concurs este până la 1 septembrie 1904.

Dicționar Geografic pentru Bucovina și Basarabia. Societatea Geografică din România, al cărei președinte este regele Carol, a însărcinat pe profesorul Grigorovița din București să compună un mare dicționar geografic al Bucovinei, iar pe dl Zamfir Arbure cu scrierea dicționarului Basarabiei. Dl profesor Grigorovița, primind însărcinarea, în vara aceasta va sta în Bucovina pentru a-și aduna datele trebuincioase la completarea lucrării sale.

Povești și snoave de Ioan Pop Reteganul. Din biblioteca „Poporului Român“ a apărut numărul 8. Conține continuarea poveștilor și snoavelor populare publicate de dl Ioan Pop Reteganul, sub titlul „De la moară“. Prețul 20 fileri.

Biblioteca populară a Asociațiunii. Din aceasta publicațiune a apărut zilele trecute o nouă broșură. numărul 6; „Despre testament. Explicarea articolului de lege XVI din anul 1876, de dr. Valer Moldovan. Lucrarea scrisă în stil popular e merită a face serviciu bun poporului. Prețul 60 fileri.

Generațiunea spontană și darwinismul, de dl dr. N. Leon; un studiu reprodus din „Convorbiri Literare“, a apărut în broșură la București.

La Roumanie et les Juifs par Verax. (România și jidovii.) Sub acest titlu a apărut la București un volum de 384 pagini, în limba franceză, ocupându-se de chestiunea ovrăiească. Prețul 6 franci.

TEATRU ȘI MUSICĂ.

Adunarea din Sebeșul-săsesc a Societății pentru crearea unui fond de teatru român, care se va deschide astăzi vineri la 15/28 august, are să fie o adunare epocală în viața acestei Societăți, căci după

o stăruință de trei-zeci de ani și mai bine, ea are să aducă hotăriri privitoare la începerea înființării teatrului național, conform planului de acțiune al comitetului pe care l-am publicat. Partea literară a adunării asemenea va fi foarte bogată, căci se vor ceti cinci lucrări de dnii Virgil Onițiu, dr. Iosif Blaga, dr. Valeriu Branisce, dr. Tiberiu Bredicean și Sab. Stanca. Va fi dar o adevărată serbare literară. Partea socială, precum arată programa publicată în nr. trecut, promite un șir întreg de plăceri: concert, teatru, banchet, bal și excursiuni. În numărul viitor vom da un raport amănunțit; deocamdată anticipăm discursul de deschidere al președintelui. Pe anul viitor Societatea e invitată la Brad.

Turneul tenoristului Vasiliu. Artistul Vasiliu din România a făcut un turneu artistic prin mai multe orașe de la noi. Întâiu a cântat la Lugoj, acompaniat pe pian de dna Branisce; apoi la Oravița; de acolo a venit la Arad, unde a fost acompaniat de dna Lazaru. Nefiind timpul potrivit pentru concerte, succesul material a lăsat mult de dorit; dar succesul artist a mulțumit pe toți. Din Arad artistul s'a dus la Sibiiu, apoi va merge la Brașov.

Concert și teatru în Bocșa română. Reuniunea de lectură din Bocșa-română aranjează la 16/29 august, cu concursul reuniunii de cântări „Armonia“ din Bocșa-montană un concert-teatru în localul reuniunii. Program: 1. „Niță Panjen“ monolog de Coriolan Brediceanu, predat de dl Petru Vuc. 2. „Răsunetul Ardealului“ de I. Vidu. 3. „Imn regal“ de A. Musicescu. 4. „Din ședători“ de Ioan Vidu. 5. „Lariul Vavilonului“ de A. Musicescu. „Peatra din casă“ comedie de V. Alecsandri.

Concert și teatru în Remetea-Timișană. Corul plugarilor români din Remetea-Timișană aranjează azi vineri la 15/28 august concert și teatru popular. După concert se va jucă „Dragostea copilărească“ comedie de C. Murai, localizată de dr. Siegescu.

Teatru în Bod. Tinerimea română din Bod invită la serata teatrală cu dans care se va ținea duminică în 17/30 august. Programa: 1. „Tândală și dracu“, comedie într'un act. 2. „Prietinia lui Titirez“, comedie într'un act. 3. „Țiganul recrut“, comedie într'un act. După producțiune joc.

BISERICĂ ȘI ȘCOALĂ.

Reformă în internatul Pavelian de fete din Beiuș. Aflăm că Pr. Ssa dr. Demetriu Radu, noul episcop al dieceșei gr. cat. de Oradea-mare, a dispus ca în internatul Pavelian de fete din Beiuș, unde până acuma se primiau numai fete greco-catolice, în viitor să se admită cu plată și fete greco-orientale. Prin dispoziția aceasta Pr. Ssa îndeplinește o dorință de mult simțită mai cu seamă în părțile Beiușului.

Episcopul Radu la Beiuș. Luând cunoștință de starea dieceșei sale nouă, Pr. Ssa episcopul dr. Demetriu Radu s'a dus în vinerea trecută la Beiuș, a doua sa reședință și sediul domeniului episcopesc. Aici sâmbătă a luat act de referadele funcționarilor dominali, a vizitat institutetele de învățământ și a prezidat ședința senatului de la școala civilă de fete cu internat, făcând dispoziții pentru primirea în internat și a fetelor greco-orientale, despre care raportăm mai sus. Duminică a fost liturghie solemnă, la care a asistat tot Beiușul și la care Pr. Ssa a pronunțat

predică-program, care atât prin fondul, cât și prin forma sa a încântat tot auditorul. După biserică a urmat la curtea episcopoească recepțiunea tuturor autorităților și confesiunilor. Cu deosebită dragoste a primit episcopul felicitările corpului profesoral, telcuite prin dl V. Ștefanica și ale bisericii gr. or. esprimată în fruntea unei deputațiuni de protopresbiterul Vasiliu Pop. Declarațiunile izvorite din o largă inimă românească au făcut impresiune de mare bucurie. La orele 2 episcopul a dat un prânz de gală, la care au luat parte toți fruntașii vieții publice din Beiuș. Seara masă în cerc mai restrins pentru familiile fruntașilor români. Luni a plecat la Stăna-de-Vale. Impresiunea ce noul episcop a făcut la Beiuș este admirabilă. Toți se felicită. că în fruntea diecesei a ajuns un bărbat atât de inteligent, harnic și iubitor de neamul românesc.

Peregrinagiu la mănăstirea Hodoș Bodrog. La serbătorea Schimbarea la față s'a făcut la mănăstirea Hodoș-Bodrog un peregrinagiu la care au luat parte mulțime de credincioși din comitatele: Arad, Timiș și Torontal, precum și din Munții apusenii sub conducerea preoților V. Ţucra din Alios și Iosif Gomboș din Abrudsat. Din peregrinagiu au făcut parte și dame. La finea liturghiei archimandritul Augustin Hamsea a rostit o cuvântare frumoasă.

Scoala civilă gr. cat. de fete din Beiuș. Am primit programa școlii civile gr. cat. publice de fete din Beiuș, aparținătoare Internatului Pavelian de fetițe a diecesei gr. cat. de Oradea-mare, pe anul școlar 1902/1903 redactată de Vasiliu Ștefanica directorul școlii, profesor gimnasial. Cuprinsul se împarte în două: raport despre școală și raport despre internat. Raportul despre școală începe cu niște elogii în onoarea ministrului Wlassics, elogii pe care le reprobăm, precum am reprobat și cele din Programa gimnasiunii. Apoi urmează biografia Pr. SSale episcopului Radu, al cărui portret se află în fruntea broșurei. Un studiu despre miseria poporului. Planul de învățământ. Corpul didactic: 1 director-profesor, 1 directoare, 4 profesoare, alți 3 profesori și 1 învățătoare, precum și un catechet. Numărul elevilor, în cl. I 32, în a doua 17, în a treia 16, în a 4-a 15.

Programa gimnasiunii gr. or. român din Brad, publicată de directorul George Părău, primită zilele trecute, ne arată că la acest gimnasiu de 4 clase au funcționat 1 director, 5 profesori ordinari, 1 profesor de gimnastică și un catechet pentru elevii greco-catolici. Numărul școlărilor examinați 109, toți români și anume 104 gr. or. și 5 gr. cat. La masa studenților au beneficiat 8 elevi. Biblioteca are 2825 opuri.

Adunare de învățători la Băile Erculane. Reuniunea învățătorilor români greco orientali de la școlile confesionale din diecesa Caransebeșului se va întruni în adunare generală la 13 și 14 septembrie n. în Băile Erculane. Adunarea e convocată de vicepreședintele Traian Hențu și de secretarul general Ioan Marcu.

C E E N O U ?

Hymen. Dl dr. *Emil Hațegan* și dsoara *Letiția Farkas* s'au fidanțat în Cojoena.

Avansări militare. Următorii absolvenți ai academiilor militare au fost avansați la gradul de sub-

locotenenți: Petru Ionescu, Gustav Humița, Odiseu Teban, Alesandru Lupean, Ovidiu Sovescu, Ioan Sârbu, George Ciat, Lucian Ioescu.

Petreceri cu dans. Tinerimea academică din Sălagiu și părțile mărginașe invită la petrecere cu dans în Tașnad la 30 august n. — Tinerimea academică din giurul Reteagului va aranjă la 30 august n. petrecere cu dans în comuna Reteag. — Tinerimea română din Ecica aranjează azi în 15/28 august petrecere românească cu joc și tombola. — Inteliğința română din Sănpetru-de-câmpie dă astăzi în 28 august n. petrecere cu dans în Sănpetru. — Tinerimea română din Mureș-Uioara și împregiurime dă astăzi vineri în 28 august petrecere cu dans în M. Uioara, otelul Erarial.

O nouă bancă românească. La Ciacova se înființează un nou institut de credit și economii. Se va numi „Ciacovana” și va avea un capital social de 100 000 coroane. Prețul unei acțiuni 100 coroane. Subscrierile se fac la avocatul dr. Iuliu Coste în Ciacova, iar plătirile la institutul de credit și economii „Timișana” din Timișoara.

Poșta redacției.

Ponor. Cu suma trimisă abonamentul este achitat până la finea anului curent.

Proprietar, redactor răspundător și editor:
IOSIF VULCAN. (STRADA ALDÁS NR. 14/296b.)

BIHOREANA

institut de credit și economii
societate pe acții

în ORADEA-MARE.

Capital social 600.000 coroane.

1. Primește bani spre fructificare pe lângă libele de depuneri, sau în cont curent și după banii depuși spre fructificare plătește interese de 4½%. Darea după interesele de depuneri o plătește institutul.

2. Acoardă împrumuturi ipotecare.

3. Acoardă împrumuturi simple țărănești pe obligațiuni cu cavenți (credite personale țărănești.)

4. Escomptează cambii (polițe), efecte și pretensiuni sigure către casse publice cu scadențe fixe.

5. Acoardă împrumuturi pe lângă amanetare de efecte (lombard).

6. Acoardă credite cambiale și de cont curent cu acoperire ipotecară, sau de alta natură.

7. Îngrășește afaceri economice și tot felul de afaceri de bancă.

MERSUL TRENURILOR.

Valabil de la 1. mai 1903.

Budapesta—Orade—Predeal—București						București—Predeal—Orade—Budapesta.					
		Accel.	Person.	Accel.	Person.	Accel.	Person.	Accel.	Person.	Accel.	Person.
Budapesta	pleacă	6 50	8 30	2 —	5 45	9 15					
Szolnok	"	9 07	11 31	3 59	9 27	11 19					
Szajol	"	9 21	11 49	4 12	9 46	11 33					
P.-Ladány	"	10 43	2 —	5 28	11 53	12 55					
Berettyó-Ujfalú	"	11 18	2 47	6 03	12 46	1 33					
M.-Peterd	"	—	3 —	—	1 00	—					
M.-Keresztes	"	—	3 12	—	1 14	—					
Bihar-Püspöki	"	11 48	3 32	—	1 36	—					
Oradea-Mare	sosește	11 56	3 42	6 39	1 48	2 11					
Oradea-Mare	pleacă	12 21	4 10	6 46	2 06	2 18					
Velența	"	—	4 17	—	2 31	2 26					
F.-Oșorhei	"	—	4 28	—	2 42	—					
Teleagd	"	12 51	4 50	7 15	3 03	2 51					
Aleșd	"	†1 04	5 08	†7 28	3 21	†3 05					
Vad	"	1 27	5 33	7 50	3 45	3 26					
Ciucea	"	2 14	6 42	8 37	4 52	4 16					
Huedin	"	2 46	7 23	9 08	5 32	4 52					
Jegenye	"	3 10	7 55	†9 33	†6 01	—					
Cluș	sosește	3 42	8 37	10 08	6 59	5 55					
Cluș	pleacă	4 20	8 50	10 47	8 30	6 11					
Apahida	"	4 41	9 07	11 11	8 59	6 27					
Ar. Gyéres	"	5 56	10 16	12 36	10 41	7 27					
Sz. Kocsárd	"	6 33	10 56	1 40	11 31	7 52					
M. Ujvár	"	6 40	11 03	1 58	11 40	—					
Felvinț	"	6 48	11 12	2 07	11 50	—					
Aiud	"	7 11	11 34	2 32	12 20	8 16					
Teiuș	sosește	7 32	11 52	2 55	12 46	8 32					
Küküllöszeg (Blăș)	"	—	1 07	—	1 43	8 37					
Blăș	"	—	1 14	—	2 36	—					
Kis Kapus	"	—	2 15	—	3 48	9 47					
Mediaș	"	—	2 33	—	4 03	10 01					
Sighisoara	"	—	3 47	—	5 43	11 —					
Homorod-Kőhalom	"	—	5 35	—	7 54	12 26					
Feldiora	"	—	7 16	—	9 40	1 35					
Brașov	sosește	—	8 —	—	10 25	2 09					
"	pleacă	—	11 —	—	—	2 19					
Predeal	sosește	—	1 11	—	—	3 31					
București	"	—	8 05	—	—	9 10					
București	pleacă	—	7 50	—	—	9 15					
Predeal	"	—	3 32	—	—	1 12					
Brașov	sosește	—	5 00	—	—	2 18					
"	pleacă	—	7 48	—	—	5 8					
Feldiora	"	—	8 27	—	—	5 58					
Homorod Kőhalom	"	—	10 03	—	—	7 44					
Sighisoara	"	—	11 40	—	—	9 45					
Mediaș	"	—	12 40	—	—	10 58					
Kis Kapus	"	—	1 25	—	—	11 50					
Blăș	"	—	2 16	—	—	12 40					
Küküllöszeg (Blăș)	"	—	2 21	—	—	12 58					
Teiuș	sosește	—	3 02	—	—	1 42					
"	pleacă	12 05	3 38	8 48	—	2 07					
Aiud	"	12 28	3 58	9 07	—	2 29					
Felvinț	"	12 54	4 20	9 30	—	2 51					
M. Ujvár	"	1 03	4 27	9 37	—	2 58					
Sz. Kocsárd	"	1 58	4 32	9 53	—	3 11					
Ar. Gyéres	"	2 30	5 12	10 30	—	3 48					
Apahida	"	4 02	6 27	11 45	—	5 02					
Cluș	sosește	4 27	6 48	12 07	—	5 24					
Cluș	pleacă	5 23	7 00	12 53	—	6 17					
Jegenye	"	†6 11	7 59	†1 33	—	7 21					
Huedin	"	6 40	8 37	2 05	—	7 58					
Ciucea	"	7 09	9 19	2 38	—	8 37					
Vad	"	7 47	10 08	3 20	—	9 32					
Aleșd	"	†7 59	10 25	†3 32	—	9 49					
Teleagd	"	8 11	10 42	†3 44	—	10 07					
F. Oșorhei	"	—	8 32	—	—	11 10					
Velența	"	8 32	11 10	—	—	10 37					
Oradea-Mare	sosește	8 38	11 17	4 09	—	10 44					
Oradea-Mare	pleacă	8 43	11 36	4 15	—	11 04					
Bihar-Püspöki	"	8 52	11 47	—	—	11 14					
M.-Keresztes	"	—	12 05	—	—	11 37					
M.-Peterd	"	—	12 17	—	—	11 50					
Berettyó-Ujfalú	"	9 23	12 29	4 52	—	12 05					
P.-Ladány	"	10 06	1 34	5 40	—	1 19					
Szajol	"	11 21	3 8	6 59	—	3 04					
Szolnok	"	11 44	3 35	7 32	—	3 37					
Budapesta	sosește	1 50	6 20	9 35	—	7 10					

Oradea-Mare—Arad.					Arad—Oradea-Mare.										
		Person.						Person.							
Oradea-Mare	pleacă.	10	20	4	45	7	—	Arad	pleacă	5	10	11	20	9	35
Ósi	"	10	30	4	56	7	16	Chitighaz	"	6	14	12	31	10	54
Less	"	10	48	5	05	7	40	Ciaba	sosește	6	40	12	57	11	24
Cefa	"	11	03	5	34	8	05	Ciaba	pleacă	7	—	1	38	4	50
Salonta	"	11	26	6	20	8	46	Giula	"	7	27	2	02	5	26
Kőtegyán	"	11	44	6	24	9	15	Sarkad	"	7	47	2	22	5	54
Sarkad	"	11	54	6	33	9	31	Kőtegyán	"	7	57	2	32	6	10
Giula	"	12	18	6	57	10	01	Salonta	"	8	23	2	57	6	47
Ciaba	sosește	12	37	7	29	10	30	Cefa	"	8	42	3	15	7	18
Ciaba	pleacă	2	05	7	41	4	32	Less	"	9	04	3	33	7	51
Chitighaz	"	2	34	7	56	5	38	Ósi	"	9	21	3	49	8	16
Arad	sosește	3	32	9	—	6	05	Oradea-Mare	sosește	9	32	4	00	8	31

Numerii cei groși înseamnă timpul de la 6 ore seara până la 5 ore 59 de minute dimineața. — Numerii săm-
nați cu † înseamnă stațiunile, unde trenurile numai condiționat se opresc.